

Slordig maaibeheer: reddt bermvlinders

Een bermvlinder is een vlinder die van wegkanten houdt. De bekendste soorten zijn het bruin zandoogje (*Maniola jurtina*) en het zwartsprietdikkopje (*Thymelicus lineola*), de opvallendste is het icarusblauwtje (*Polyommatus icarus*). Maar er zijn veel meer (grasland)vlinders die bermen gebruiken als leefgebied.

Tekst:
Frits Bink

De oppervlakte aan wegbermen bedraagt zeker 52.000 ha en dit komt overeen met 1,24% van het Nederlandse landoppervlak (Sýkora et al., 1993). Al 30 jaar geleden vroeg professor Zonderwijk aandacht voor een bermbeheer ten gunste van de flora en fauna. Maar het realiseren blijkt niet eenvoudig. De organisatie en kostenbeheersing van het maaibeheer en de verwerking van het maaisel vormen belemmeringen voor een optimaal bermbeheer voor planten en dieren. Tegenwoordig is er weer meer aandacht voor en lijken gemeenten, waterschappen en andere bermbeheerders meer genegen om rekening te houden met biodiversiteit.

Bijzondere plekken

Wegbermen zijn bijzondere plekken in het landschap die volgens lintvormige patronen geordend zijn, op uiteenlopende grondsoorten gesitueerd kunnen zijn en waar een maaibeheer wordt uitgevoerd. Vlinders oriënteren zich op grenssituaties in het landschap en benutten regelmatig grazige lintvormige vegetaties, bermen dus. Je moet daarbij in dimensies denken: over weglengten van een kilometer, aan plaatselijk situaties over honderd meter en over details waar de vlinders op reageren in tientallen meters. Iedere bermvlinder gebruikt wel weer andere bijzonderheden van de berm, hier wat voorbeelden.

Bruin zandoogje

De rupsen van het bruin zandoogje en het zwartsprietdikkopje eten gras en meestal doet het er niet toe van welke soort dit is. Maar de verschillen beginnen bij het afzetten van de eitjes. Het bruin zandoogje kan heel oud worden, meer dan zes weken, en dus uiteindelijk grote afstanden afleggen. In de periode van het afzetten van de eitjes wordt een soort risicospreiding toegepast. Er worden wat eitjes gelegd in ruige vegetatie en wat in heel korte, soms zelfs op strootjes op de kale grond. Een vrouwtje van het bruin zandoogje dat op zwerftocht een voetbalveld passeert, zal soms zelfs ook enkele eitjes afzetten midden op het veld. Zo van: “je kunt nooit weten hoe het hier de rupsjes zal vergaan.”

Zwartsprietdikkopje

Het zwartsprietdikkopje doet het heel anders, dat zet in juli en begin augustus de eitjes in groepjes af in de bladschede van hoge grassen zoals beemdgras en kweekgras. Daar overwinteren de eitjes en in het vroege voorjaar komen ze uit. De rupsjes komen op de grond terecht waar ze een jonge, frisse grasspruit opzoeken. Als een berm na half augustus in zijn geheel gemaaid wordt en het hooi afgevoerd, is het duidelijk dat alle eitjes dan verdwijnen en het zwartsprietdikkopje zich daar dus niet voortplant. Tenzij er slordig afgevoerd wordt en een deel van het hooi achterblijft of natuurlijk als er gefaseerd gemaaid wordt, waarbij bij elke maaibeurt delen blijven staan.

Icarusblauwtje

Het icarusblauwtje leeft op verschillende vlinderbloemige planten, maar rolklaver (*Lotus* sp.) is favoriet. Rolklaver groeit vaak aan de buitenkant van de berm tegen de wegkant aan, de zone waar het vaakst gemaaid wordt. Dat is voor het icarusblauwtje geen probleem, want hij kan prima omgaan met een maaibeheer. Als de bovenste helft van de plant er afgehaaid wordt, rollen de rupsjes eraf en vinden ze het restant van de oude plant waar ze verder op kunnen groeien. Icarusblauwtjes zoeken vaak elkaar op. Een plek met hoog gras kan dienen als slaapplek, maar de mannetjes verkiezen overdag bij voorkeur een eigen stek waar ze kunnen pronken. Ze zijn tenslotte niet voor niets helblauw en het zijn de vrouwtjes die de mannetjes uitzoeken. Dat werkt allemaal goed als er in de begroeiing van de berm variatie zit.

Bermpassanten

In een wegberm vind je ook soorten die op plekken afkomen waar tijdelijk nectar- of waardplanten groeien. In een berm kan van alles gebeuren: er kan een nieuwe leiding gegraven worden, het maaien kan een jaar vergeten worden, er kan een ongeluk gebeurd zijn; allemaal situaties waarbij een schoksgewijze verandering optreedt. Dat vertaalt zich in variatie in de grazige begroeiing van de wegberm. En dat kan korte tijd heel gunstig uitpakken voor rondzwerfende vlin-

ng voor

ders. Soms houdt een bermbeheerder daar ook rekening mee door een bermdeel tijdelijk te ontzien als er zich een bijzondere ontwikkeling heeft voorgedaan. Maar daar moet hij dan wel op gewezen worden. Een schone taak voor particulieren.

Als je een verhaal over bermvlinders moet overbrengen aan een beheerder of een uitvoerder van het maaibeheer, kun je het beste de volgende vragen beantwoorden: “Wat zoekt de vlinder en hoe overleeft de rups?” Dan heb je een uitstekend handvat om de bijzonderheden van afzonderlijke soorten duidelijk te maken.

Literatuur:

K.V. Sýkora, L.J. de Nijs, T.A.H.M. Pelsma, 1993. Plantengemeenschappen van Nederlandse wegbermen. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.

Mijn berm bloeit!

Voor planten en vlinders vormen bermen een belangrijk leefgebied. Maar de laatste jaren krijgen we veel verontrustende signalen over de snelle achteruitgang van karakteristieke planten. Want ondanks goede bedoelingen gaat er nog veel mis met het bermbeheer bij gemeenten, provincies en waterschappen. De Vlinderstichting en FLORON zijn daarom vorig jaar gestart met de campagne ‘Mijn berm bloeit!’, waarin we aandacht vragen voor de achteruitgang van de bloemen in onze bermen en de boerenlandvlinders die hiervan afhankelijk zijn. U kunt daarbij helpen door een of meer bermtrajecten te inventariseren. Kijk op www.vlinderstichting.nl/mijnbermbloeit hoe het werkt.

Bruin zandoogje.

Chris van Swaay

Zwartspritedikkopje.

Nicole Cardenier

Icarusblauwtje.

Kars Velling